

Izvori mira i nemira u obitelji

Ophođenje u konfliktnim situacijama*

Bože VULETA

»Dobro mira toliko je da u sferi zemaljskog i prolaznog nema ničega o čemu bi se radije slušalo, ničega za čim bi se tako strastveno žudjelo, i, konačno, ničega boljega što bi bilo moguće pronaći«, kazao je sv. Augustin u svom djelu *De civitate Dei* (CD, 19,11). Unatoč čovjekovu nemiru, mir je prisutan kao iskonska svrha ljudskog življenja.

Odgoy čovjeka za mir uvelike je zaostajao za dostignućima znanosti i tehnike u pronalaženju sve razornijih sredstava te izgubio utruku s naoružanjem. Odgoy za mir nije ni približno pratio brzi tempo nasilja nad prirodom te je izgubio utruku sa suvremenim antropocentrizmom, utilitarizmom, hedonizmom i ekocidom. Odgojne strukture ostale su zatvorene za usavršavanje instrumentarija i svijesti čovjekova samonadzora, tj. za očuvanje života na Zemlji. Rezultat takvog stanja je mirovna nepismenost, svijet prepušten nasilju.

To se nasilje očituje ne samo u razornim ratovima, obračunima različitih kriminalnih organizacija ili pojedinaca. Ono je prisutno, otvoreno ili latentno, i u društvenim ustanovama koje su po definiciji usmjerene na to vrhovno dobro ili na opće dobro čovjeka, primjerice, škole, poduzeća, vjerske zajednice, brak, obitelj. U svojoj složenosti nasilja i nemira velik broj uzroka postoji u obiteljskim odnosima. Jednako tako obitelj je ključno mjesto u zahtjevnoj izgradnji mira u društvu. Obiteljski su odnosi u mnogočemu uvjetovani okolnostima u društvu, ali njihov bitni čimbenik ipak čine temeljne ljudske vrijednosti koje oblikuju odnos čovjeka prema samom sebi i prema drugima.

Kad govorimo o temeljnim ljudskim vrijednostima, religiozni sadržaji su nezaobilazni. Stoga dužnu pozornost zaslužuju čimbenici mira i nemira kojima je korijen u religioznom svijetu pojedinca ili njegova okruženja. Religiozni sadržaji nude se kao izvor mira i lijek nepomirenim odnosima sa samim sobom, svojim najbližima i u široj društvenoj zajednici. Međutim, odmah to recimo, svaki lijek, u krivo propisanoj i primjenjivanoj terapiji, ima i svojstva otrova. Upravo to čini vrlo složenim razotkrivanje uzroka nemira. Stoga latentno nasilje, osobito u obiteljima, nalazi vrlo plodno tlo u »religioznom« ozračju, tj. u predrasudama koje svoj izvor imaju u krivom poimanju određenih vjerskih sadržaja. Nedovoljno poznavanje psiholoških zakonitosti ljudskog

* Autor je o ovoj temi govorio na XXVIII. obiteljskoj ljetnoj školi posvećenoj temi »Obitelj u Božjem očinstvu«, a održanoj u Zagrebu od 25. do 29. kolovoza 1999. godine.

ponašanja od vjernika i dušobrižnika otežava ispravno poimanje Božje riječi o čovjeku i međuljudskim odnosima.

1. »Krepost« potiskivanja srdžbe i izbjegavanja sukoba kao izvor nemira

U engleskom selu u Essexu (Little Dunmow) postojao je običaj godišnje dodjele nagrade onim bračnim partnerima koji su pod zakletvom mogli posvjedočiti da se u protekloj godini nisu svađali ili požalili na svoj brak. Za običaj se zna od 1244. godine, a kao nagrada dodjeljivan je komad slanine. Taj je običaj samo jedan od pokazatelja da je u zapadnoj civilizaciji koja je obilježena kršćanskim utjecajem duboko ukorijenjeno uvjerenje da je kreposno izbjegavati sukobe pod svaku cijenu, ili sačuvati mir pod svaku cijenu. »Svladaj se pa prešuti« glasio je poziv na tu »krepost«. Tu su »krepost« osobito uvježbavali svećenički pripravnici koji će poslije u njoj uvježbavati svoje vjernike. I sama srdžba ili ljutnja promatrani su nužno lošim i grešnim. Zato se svaki osjećaj srdžbe ili ljutnje potiskuje. Istina, srdžbu treba obuzdavati, ali ne i potiskivati.

Međuljudski odnosi moraju se odvijati na partnerskom pravu i obvezi izmjene vlastitih osjećaja. Svi osjećaji uključuju dvije osnovne ljudske značajke: *nježnost i srdžbu*. Da bi se mogao održati dobar odnos i da bi mogao rasti, moraju se iskazivati obje značajke. Stoga potiskivanje srdžbe ili *mir pod svaku cijenu* ne znači nužno krepost, niti su sukobi sami po sebi nužno loši. Izbjegavanje razmirica *zbog mira u kući* nikako ne stvara pravi mir. Sv. Pavao kaže: »Srdite se, ali, ne griješite! Neka sunce ne zađe nad vašom srdžbom« (Ef 4,23–26). Sv. Pavao je znao da je srdžba među Efežanima gdjekad bila izražena na grešan način; završavala bi kadikad čak i ubojstvima. Zato sv. Pavao poziva Efežane na odnose u duhu Evanđelja, licem u lice, odnose u kojima može biti i sukoba, ali ne mora biti zla, grijeha.

Za Isusa možemo reći da je bio i odveć zdrav čovjek da bi skrivao svoje osjećaje. Isus se znao ražalostiti (Lk 7,13; Mt 26,37), čeznuti (Lk 13,34), ljutiti se (primjerice na one koji su priječili djeci da mu priđu, Mk 10,14), plakati (Lk 19,41–42), i, napokon, rasrditi se (primjerice, kad su mu prigovarali što liječi subotom, jer je subotom bilo zabranjeno raditi, Mk 3,5). On nije bio emocionalno smrznuti Mesija. Osjećao je i pokazivao svoje osjećaje jer je to ljudski.

Nigdje u Svetom pismu nije osuđen *osjećaj* ljutnje. Međutim, neki se tekstovi ponekad pogrešno tumače. Isus je, primjerice, rekao: »Čuli ste da je rečeno starima: 'Ne ubij! Tko ubije, bit će odgovoran sudu.' A ja vam kažem: Svatko tko se ljuti na svog brata, bit će odgovoran sudu« (Mt 5,21–22). Stari zavjet osuđuje fizičko ubojstvo. Isusov zakon ljubavi osuđuje i psihičko zlostavljanje, tj. uvrede riječima, ponižavanja, podcjenjivanja, izrugivanja, prijehere, itd. Isus govori o ljutnji u kojoj kuhaju takvi oblici zlostavljanja i koja teži za osvetom. Isus zacijelo ne osporava niti zabranjuje ljutnju kao osjećaj (ta i sam se ljutio, a zasigurno nije griješio), niti je rekao da je osjećaj ljutnje grijeh.

Zbog površnog tumačenja svetopisamskih tekstova poput, primjerice, Isusovih riječi: »Svatko tko se ljuti na svoga brata bit će odgovoran sudu« (Mt 5,22), u kršćanskoj se tradiciji stvorilo uvjerenje da je i sam osjećaj ljutnje ili srdžbe grijeh. Mnogi zbog toga imaju osjećaj krivnje, iako u svom osjećaju srdžbe nikome ništa zla nisu učinili. U tom slučaju mogli bismo reći da je jednako tako netko kriv što drhti kad mu je hladno ili što se znoji kad mu je vruće. Međutim, za takve i slične reakcije tijela nikome se ne pripisuje odgovornost, odnosno krivnja.

Upravo zbog uvjerenja da je osjećaj ljutnje ili srdžbe samo po sebi zlo, najčešće se ona u obitelji zabranjuje. Djeci se osporava pravo da se ljute jer su mladi, roditeljima da ne bi pružali loš primjer, starcima jer navodno ništa ne pridonose, pa nemaju razloga ni da se ljute. Slično se događa i sa svađama. Tradicionalno su se problemi u obiteljima često rješavali tako da je netko snagom autoriteta, koji mu daje položaj starijega u obitelji, okončavao svađu riječima: »Ne želim čuti tu svađu među vama!« Međutim, ako se svađa »ne čuje«, ne znači da je i nema. Ako nema svađe, ne znači da je nestalo problema.

Izbjegavanje sukoba pošto-poto obično povećava napetost u međuljudskim odnosima. Pod koprenom nelagodnog primirja ili mira ostaju neriješena sporna pitanja. U takvom stanju ljudi se susreću kao lopovi: svatko nešto skriva. Ako postoji nešto kao problem, primjerice, netko se osjetio ponižen, zapostavljen, prevaren, itd., o tome treba razgovarati pa makar taj razgovor izazvao sukob. Skrivanje neugodnih osjećaja slično je pokopavanju nekoga tko je živ. Kad bi se taj koga bismo živoga zakopali uspio izvući, sigurno bi nam se žestoko osvetio za to. Tako je i s problemima koje zakopavamo. Zato načelo: »Neću nikoga uznemirivati sa svojim problemima«, nikome ne služi na dobro, a svakako šteti međuljudskim odnosima. Jednako je tako ništavno »pravilo«: »Svladaj se pa prešuti!«, ako to znači da nikad i ni u kojem slučaju nećeš govoriti o problemu koji te nukao da izraziš svoj osjećaj ljutnje, povrijeđenosti ili slično. To može biti dobro jedino ako je popraćeno odlukom da se nađe drugo vrijeme, kad će se u boljim uvjetima i s puno više spremnosti s obje strane govoriti o dotičnom problemu, pa makar taj razgovor uzrokovao sukob, odnosno svađu. Srdžbu moramo obuzdavati ali ne i potiskivati. Stoga možemo parafrazirati spomenutu devizu: »Svladaj se pa prešuti!«, te reći: »Svladaj se pa reci!«, tj. ne odustani od rješavanja problema, samo se potruži naći najbolji način i vrijeme.

Jednako tako mnogi ljudi za *zlatno pravilo* svoga ponašanja uzmu odluku da nikoga neće ljutiti ili uznemirivati. Svaki put kad se netko naljuti na njihovo ponašanje, oni se osjećaju krivima. Pravilo: »Ne ljuti i ne uznemiruj nikoga!« – smrtonosno je oružje za međuljudske odnose. K tome doda još: »Svoju patnju prikaži Bogu za ljubav!« Kroz pukotine tih načela njihovi zagovaratelji propadaju do najnižeg stupnja međuljudskih odnosa koji se na kraju ugase ili održe samo kao formalnost. Takav način odaje se pretpostavkom da neki ljudi smatraju za druge ljude ili pak sami za sebe da imaju božansko pravo da ne budu

uznemiravani. To pravo mogu imati svete indijske krave, ali nipošto ljudi. Bogu možemo prikazati svoju patnju, ali onda kad smo sami pokušali učiniti ono što možemo.

Slično se događa i s drugim osjećajima, kako »negativnim« tako i pozitivnim. U brojnim mentalitetima vlada uvjerenje da se, primjerice, muškarcu ne pristoji plakati, da mu ne priliči raznježiti se ili slično. Time mu je zapravo oduzeta mogućnost istinskog izražavanja svojih osjećaja. Koliko puta ljudi kažu »da« onda kada misle i žele reći »ne«, i obratno. Umjesto da izražavaju svoje osjećaje, mnogi ih *pohranjuju u želudac*. Želudac se naravno buni, jer ga je Bog stvorio za pohranjivanje hrane a ne problema. Svoj prosvjed pokazuje otkazivanjem poslušnosti, tj. bolešću koja ometa njegove normalne funkcije. Takvo i slično zatumljivanje osjećaja može uzrokovati duševne neuroze, na kojima mnoge farmacijske industrije zarađuju goleme svota novaca proizvođači različita sredstva za smirenje. Ako zdravo vjerujemo, ne možemo se osjećati krivima za ono što je posve prirodno, što je sastavni dio našega života, što služi učvršćivanju međuljudskih odnosa, makar taj proces učvršćivanja bio bolan.

Iako je život više od beskrajnog niza problema ili sukoba koje valja rješavati, oni su nedjeljivi od svakodnevnice. Uspješno rješavanje tih problema nije moguće postići slijedeći određene upute ili savjete za ophođenje s pojedinim problemima ili prijepornim situacijama. Da bi se čovjek mogao snalaziti u mnoštvu svakodnevnih problema, da bi neke od njih mogao preduhitriti, prijeko je potrebno da izgrađuje kulturu ophođenja.

Način na koji se pristupa rješavanju sukoba značajno utječe na njihov ishod, pa prema tome i na kakvoću života pojedinca, obitelji i društva. Ophođenje u konfliktnim situacijama moguće je učiti, usavršavati, kao što je čovjeku moguće učiti i usavršavati se u različitim radnim, sportskim, meditativnim ili drugim disciplinama. Upravo to učenje i usavršavanje nazivamo kulturom.

U toj *školi* snalaženja u sukobima možemo upoznati ne samo da su sukobi sastavni dio našega života, da su neizbježni, nego jednako tako da sukobi imaju i svoju pozitivnu stranu. Stoga, u određenim slučajevima, ne samo da ih ne moramo već i ne smijemo izbjegavati.

2. *Žrtvovanje braka za obitelj kao izvor nemira*

»Što dakle Bog združi, čovjek neka ne rastavlja!« (Mk 10,9). Mnogi vjernici taj evanđeoski tekst shvate kao isključivanje svake mogućnosti neuspjeloga braka. Ipak, ima kršćanski sklopljenih brakova koji nisu uspješni. Međutim, još veći problem u (neuspjelom) braku predstavlja uvjerenje da je bračni partner izricanjem svoje privole svom partneru pred Bogom izručio svoje ljudsko dostojanstvo na milost i nemilost. Iz tog uvjerenja njihovi odnosi prestaju biti partnerski. Njih jedan bračni drug počne zasnivati na svom pravu koje proizlazi iz bračne privole izrečene pred Bogom. Drugi pak bračni drug prihvati podređeni položaj u koji je gurnut. On prihvati ulogu poslušnog roba smatrajući to

svojom obvezom koja proistječe iz izrečene privole. Tu ulogu prihvati kao volju Božju. U tom ga stavu često učvršćuju i nekritični duhovnici koji zahtijevaju ili preporučuju da patnju iz tog ropskog odnosa prikažu Bogu za ljubav. Tako ropska uloga postaje cijenom nerazrješivosti braka. Taj se ropski odnos očituje u svakojakom zlostavljanju i ponižavanju osobe bračnog druga. Čak se prihvaća i tjelesno zlostavljanje. I poslije opetovanog tjelesnog zlostavljanja dotični bračni drug čak polaže pravo (!) na »intimne«/spolne odnose, dok drugi bračni drug ne smatra svojim pravom da ih uskrati. Naravno, psihičko zlostavljanje i ponižavanje može biti još teže. Tjelesno zlostavljanje je istaknuto jer je prepoznatljivije. U Crkvi se često zatvaraju oči i uši pred takvim nasiljem koje je, na žalost, ipak rasprostranjenije nego što crkveni ljudi hoće to vjerovati. Oni odbijaju to vjerovati jer ih to stavlja u krizu. Naime, ne znaju kako bi onda opravdali nerazrješivost braka. Međutim, gdje ljudsko dostojanstvo prestaje biti nedodirljivom svetinjom u međuljudskim odnosima, oni gube svoj smisao i njihove se institucije same od sebe ruše.

Takvi bračni odnosi u kojem je pogaženo Bogom dano ljudsko dostojanstvo gube svako opravdanje. Najčešće racionaliziranje kojim se opravdavaju i takvi brakovi uvlači djecu kao razlog njihova očuvanja. Međutim, takvi odnosi nisu ni na čije dobro. Nisu na dobro niti onog bračnog druga koji uspijeva u tako nepartnerskim bračnim odnosima osigurati sebi nadmoć i zadovoljenje svih svojih potreba, pa čak i seksualnih. On je lišen pomoći da spozna svoje zlo i izvor svoje duševne praznine. Ni djeca ni na kakav način ne mogu biti dobitnici u tim odnosima. Ako je jedan od njihovih roditelja prihvatio ropsku ulogu u svom bračnom odnosu, a drugi ulogu robovlasnika, djeca će teško naučiti ispravan odnos prema sebi i prema drugima.

Često takvi odnosi traju sve dok dotični bračni drug ne potroši i posljednji atom energije a drugi pak stekne naviku iz koje ne može ni zamisliti drukčiji odnos. Djeca izgube svako poštovanje prema roditeljima. Prema jednom od roditelja razvije se osjećaj sažaljenja koji priječi poštivanje zbog toga što ga je dotični roditelj sam dao pogaziti. Prema drugom se razvije osjećaj odbojnosti pa čak i mržnje. Naravno, djeca imaju još većih poteškoća izraziti svoje doživljaje i osjećaje u odnosu prema roditeljima nego bračni drugovi međusobno. Tako se ugasi svaka komunikacija koja bi vodila izgradnji međusobnih odnosa i međusobnog poštivanja. Naravno da »mir« u takvim odnosima ne zaslužuje to ime.

Skloni smo takve nepartnerske odnose u braku prepoznati samo u skrajnjim slučajevima fizičkog ili psihičkog zlostavljanja. Međutim, oni su latentno prisutni u brojnim obiteljima u kojima se izbjegava suočavanje s problemima, u kojima se problemi potiskuju proglašujući ih nevažnima, neznatnima, sitnicama i izdižući »mir u kući« kao veću ili apsolutnu vrednotu. U tim se slučajevima olako kaže da se sukobi događaju, čak i često ponavljaju »zbog sitnica« ili »zbog gluposti«. Često je to ipak pokazatelj, osobito kad se sukobi ponavljaju, da je riječ o dubljim razlozima. Često se radi o potisnutim povredama, potis-

nutim neispunjenim potrebama, o nemogućnosti uviđanja i izricanja temeljnih razloga. A sve se to događa na štetu istinskoga mira.

Stoga možemo reći da čine propuste oni crkveni službenici koji u bračnim drugovima prvotno vide roditelje apelirajući na njihovu roditeljsku odgovornost. Međutim, teško je zamisliti dobre roditelje bez rada na učvršćivanju i izgradnji njihove bračne veze. Nitko ne može zaštititi dijete od lošeg braka ako ne radi na tome da u tom lošem braku zaštititi svoje ljudsko dostojanstvo. Ne mora dotična osoba nužno uspjeti da njezin bračni drug u njoj poštuje Bogom joj dano dostojanstvo, ali mora jasno označiti granice snošljivosti, a ostalo učiniti vlastitim izborom. Ne može se tek tako prenijeti na Boga ili delegirati Boga za ono što sami moramo uraditi. U brojnim je situacijama potrebnije moliti Boga da nam dadne snage da se suočavamo sa svojim problemima nego da nam dadne snage da ih skrijemo i »strpljivo« podnesemo. Takva patnja ne samo da nije produktivna i da ne unosi mir u našu dušu, već je protuučinkovita i popraćena je nemirom.

Duh partnerstva, uvažavanja i međusobnog poštivanja nedvojben je u sve-topisamskim tekstovima: »Žene, pokoravajte se svojim muževima kao što dolikuje u Gospodinu! Muževi, ljubite svoje žene i ne budite osorni prema njima! Djeco, slušajte roditelje u svemu, ta to je milo u Gospodinu. Očevi ne ogorčujte svoje djece da ne klonu duhom!« (Kol 3,18–21; usp: Ef 5,22–33; 1 Kor 7,11–13; 1 Pet 3,1–7; Tit 2,5). (»A ja vam kažem: Tko god otpusti svoju ženu – osim zbog bludništva – navodi je na preljub i tko se god otpuštenom oženi čini preljub« – Mt 5,32 (usp. Lk 16,18; Mk 11–12).

3. *Vjerska nesnošljivost kao izvor nemira u obiteljima*

I onda kad bračni drugovi pripadaju istoj vjerskoj zajednici, rijedak je slučaj da imaju iste religiozne stavove, da su jednako religiozno odgojeni i izgrađeni, da imaju jednake religiozne potrebe i da su jednako religiozno nadareni. U našim se vjerničkim zajednicama uvriježio govor o netoleranciji isključivo nekršćanskoga bračnog druga ili pak bračnog druga koji se deklarira nevjernikom. Tome su u velikoj mjeri razlogom ateistički ili protukršćanski društveni sustavi. Međutim, bez obzira na to, prijeko je potrebno svrnuti pozornost na netoleranciju onih koji vjeruju, što možda nije rijedak slučaj.

Iz vlastitog iskustva znam za brojne slučajeve sukoba koji rezultiraju psovkom i prekidom odnosa među bračnim drugovima kojima je predmet vjera i vjerska praksa. Česti su sporovi, primjerice, oko odlazaka na nedjeljnu svetu misu. Jedna strana ima potrebu koju želi nametnuti drugoj koja je očito nema. Tako često nedjelja ujutro bude ispunjena psovkom, a možda i čitav tjedan zategnutim odnosima. Ne znači da bračni drug svom bračnom drugu ne smije izraziti svoju želju da zajedno pođu na svetu misu, da zajednički mole, itd. Jednako tako, to ne znači da vjernički nadaren supružnik ne smije raditi na razvijanju vjerničkih potreba i prakse u svoga bračnoga druga. Međutim, ako

pri tomu nije ostavljena mogućnost slobodnog izbora, ako se umjesto želje čuje opetovani prijekor, onda su takva nastojanja protučinkovita. Takvo netolerantno ponašanje proistječe u nekih zbog pogrešno shvaćene vjerničke obveze koja prerasta u nepodnošljivu moralnu prisilu. U drugih je riječ o strahu za vječno spasenje svoga druga. Kod nekih su pak razlozi više sociološke naravi: ispunjavanje potrebe da njihova bračna zajednica bude prepoznata kao skladna i uzorna bračna zajednica. Nesposobnost razlučivanja izvora iz kojih proizlazi nečija želja da drugi slijedi njegove religiozne potrebe stvara zbrku a samim tim i konfliktne situacije.

Takvi su sukobi još češći između roditelja i djece. Oni znaju biti česti i tragični u slučajevima u kojima u vjerskom odgoju djece roditelji ne ostavljaju ni malo prostora slobode djeci. A pitanje vjere u konačnici ipak je bitno pitanje slobode. Stoga je i u vjerskom odgoju djece već od samog početka potreban stupanj slobode primjeren djetetovoj životnoj dobi i drugim okolnostima.

U mojoj ispovjedničkoj i obiteljsko-savjetničkoj praksi doživio sam da su sukobi takve naravi vrlo česti. Sjećam se jedne gospođe kojoj je dvadesetogodišnja kći katolkinja prešla na budizam. Tražila je pomoć svećenika pa ju je jedan moj kolega zbog nekih okolnosti uputio na mene. Saslušao sam izljeve njezine boli zbog toga što je njezina kći »skrenula s puta spasenja«. Budući da je kći bila u drugoj zemlji, zamolila me je da je posjetim uz spremnost da mi plati putne troškove. Prihvatio sam razgovarati s njezinom kćeri tek onda ako ona na to pristane i to zatraži. Obećao sam napisati pismo, što sam i učinio. U pismu sam iznio svoje viđenje razloga zbog kojih je ona prešla na budizam. Naveo sam mogućnost »obračuna« s majkom, a budući da je majci najvažnija vjera, »obračun« se dogodio upravo na tom planu. Djevojka je pristojno odgovorila na moje pismo te kad je prvom zgodom došla kući, o tome smo i razgovarali. U međuvremenu, susrećući se nekoliko puta s njezinom majkom, još sam više učvrstio svoje uvjerenje, što mi je djevojka u razgovoru i potvrdila. Već sam prije rekao majci da je to zapravo njezin problem i da sam spreman s njom razgovarati onda kada ona zatraži pomoć. Naravno, ona nikada takvu pomoć nije zatražila. Umjesto toga, samo je zapomagala kako je nesretna zbog svoje kćeri, kako je nesretna zbog muža koji ne ide u crkvu, koji i ne vjeruje. Ostao je jedino sin koji je na pravom putu. Budući da smo se dobro upoznali, vidio sam da na intelektualnoj razini ona svoj problem čak razumije. Stoga sam joj rekao da se ne čudim što njezin muž ne vjeruje, jer da sam joj ja muž, zacijelo bih izgubio vjeru jer bi bilo nemoguće prihvatiti i podnijeti njezinu mjeru, njezin način prakticiranja vjere. Nije se uvrijedila, ali nije bila spremna ništa promijeniti. Rekao sam joj da će, ne promijeni li išta u svom ponašanju, »izgubiti« i sina. I doista, nakon nepune godine dana doznao sam od njezinih poznanika da je sin postao sljedbenikom neke istočnjačke religije.

Kao tipičan primjer sukoba koji proizlaze iz neosjetljivosti za pripuštanje djeci primjerene slobode i miješanja religioznoga sa sociološkim, je i jedna obitelj s trojicom sinova, što također iznosim iz vlastitoga iskustva. Majka ih

je tako odgajala da nikada nisu propustili nedjeljnu misu. Bili su vrlo zauzeti u zajednici. Čak su svirali u crkvenom vokalnoinstrumentalnom sastavu. Sukobi su se događali ne zbog njihova otpora da idu na misu nego zbog majčine želje da svaki put moraju obući odijelo i kravatu. Oni su bili gotovo jedini koji su se tako oblačili. Upozoravao sam je na opasnosti. Nije uopće htjela čuti o čemu sam joj govorio. Rekao sam joj da se dovodi u opasnost da joj sinovi kad postanu punoljetni odu iz Crkve. Upravo se to dogodilo. Najstariji je otišao neposredno poslije osamnaestoga rođendana, a tako i druga dvojica. Takvi roditelji ili takve osobe sebe redovito vide kao žrtve a zapravo ne uviđaju da su nasilnici.

4. *Nezadovoljene osnovne potrebe kao izvor sukoba*

Mnogi ljudi pogrešno pretpostavljaju da je izvor svakom sukobu zlo: zao čovjek, zla ljudska volja, zle namjere, itd. Mnogi olako pripisuju uzrok svakog sukoba Zlome, tj. đavlu. Međutim, brojni su sukobi rezultat posve normalnih ljudskih datosti, potreba i okolnosti.

Mnoge su ljudske potrebe. Poprilično od njih čovjek je sklon pripisati onim osnovnima, iako se radi o stečenim potrebama koje su rezultat navike ili prilagodivanja sredini. Međutim, vrlo je malo osnovnih potreba. Neki su ih stručnjaci sveli na pet:

1. Prva je i najosnovnija *egzistencijalna potreba* – potreba da čovjek živi, da bude zdrav, da može disati, jesti, piti i da njegov tjelesni život nije ugrožen.
2. *Potreba za sigurnošću* čvrsto je u svezi s egzistencijalnom potrebom. To je osjećaj da *imam* dovoljno i za sutra, tj. da se ni u čemu ne osjećam ugrožen.
3. Taj osjećaj sigurnosti ozbiljuje se u društvu s drugima. Odatle *potreba za zajedništvom* – potreba da čovjek osjeti da je primijećen, da nije izdvojen, da je poželjan, da smije voljeti i da je voljen.
4. Čovjek ima udjela u božanskoj stvarateljskoj moći. Učinak toga Božjega dara jest čovjekova sposobnost za rad. U svom radu čovjek ima *potrebu za uspjehom*. Ima također pravo da njegov rad bude priznat i da uživa u tom osjećaju priznanja.
5. Vrhunac ljudskih težnji sastoji se u *potrebi za samoozbiljenjem*. Čovjek nastoji uspostaviti sklad između onoga što želi, radi, osjeća, vjeruje, i onoga što drugi o njemu misle. Možemo reći da čovjek teži za cjelovitošću, odnosno da bude ono što uistinu jest. Zato čovjek u svojoj potrebi za samoozbiljenjem pokušava izgraditi vlastiti način ili stil življenja.

U svakom sukobu postoji *temeljni uzrok* koji određuje ponašanje, a to ponašanje opet rađa sukobom. Temeljni uzrok sukoba redovito je jedna od naših nezadovoljenih potreba, i to redovito osnovnih. Primjerice, imamo potrebu priznanja za svoj rad. Ta nam je potreba neispunjena, tj. nitko nam nije odao priznanje. Ako u razgovoru s drugima izričito ne kažemo da smo očekivali priznanje i da nam priznanje manjka, često pokušavamo neizravno voditi razgovor upravo tome da bismo izmamili priznanje za ono za što smatramo da ga

zaslužujemo. U našem se ponašanju osjeća naš pokušaj manipuliranja razgovorom ili preuzimanja isključivog prava. Takvo naše ponašanje ljuti onoga s kim razgovaramo. On možda ne zna ili ne želi izraziti uzrok svoje ljutnje. Takav odnos uvjetuje sukob. Može se činiti da je uzrok tom sukobu neka *sitnica*, a u zbilji je temeljni uzrok sukoba jedna od naših neispunjenih potreba, u ovom slučaju potreba za priznanjem. Naravno, svi moramo biti svjesni da se sve potrebe ne mogu ispuniti, ali pravo je svakoga da ih barem izrekne. Samim tim što ih izrekne na određen način i u određenoj mjeri se ispunjavaju.

5. *Ostali izvori sukoba*

Izvor brojnim sukobima nalazi se u *posve zdravim i uobičajenim razlikama* koje vladaju među ljudima, od kojih su mnoge rezultat Božjeg djela stvaranja. Kao djelo Božje, svaki je čovjek jedinstven i neponovljiv. Osim toga, različiti uvjeti odgoja također pridonose oblikovanju različite osobnosti. Te razlike zacijelo mogu biti izvor sukoba. Svaki čovjek ima i različitu ljestvicu vrednota, različita viđenja, očekivanja, ukuse, potrebe. Ljudska dob nosi sa sobom goleme razlike mnogih potreba, očekivanja, ukusa, itd., što je opet mogući uzrok generacijskih sukoba. Odgoj za mir treba shvatiti kao temeljnu pedagogiju koja je usredotočena na usađivanje dubokog respekta ili strahopoštovanja prema »drugom«, prema »drugom« u svakom čovjeku, prema »drugom« u svakom stvorenju.

Osjećaji koji ne podliježu moralnom vrednovanju, također su izvor sukoba. Čovjek rijetko i malo može utjecati na doživljaj kako prirodnoga, tako i društvenoga okoliša. Osjećaji najčešće izmiču nadzoru. Ne može se reći da netko nešto mora ili ne smije osjećati. Čovjek može utjecati na svoje čine, na koje potiču pojedini osjećaji i njima upravljati. Time dolazi na područje čudoredne odgovornosti, tj. odgovara za svoja djela. U tom bi se slučaju moglo reći da je nešto dopušteno ili nije dopušteno. Samim tim što se netko naljutio, ne znači da je i sagriješio. Slično je tako s osjećajem zavisti. I drugi osjećaji, poput osjećaja opasnosti, pritiska, smetenosti, nemoći, osamljenosti, nesigurnosti, itd., mogući su izvor sukoba. Tako primjerice, ako je netko u svojoj nesigurnosti neodlučan donijeti određenu odluku, a netko uporno ustrajava na tome da je neodgodivo donese, moguć je sukob ili svađa.

Različite okolnosti u kojima se pojedinac ili skupine nalaze mogu biti uzrokom sukoba ili otežavaju mogućnost za konstruktivan oblik ophođenja s određenim problemima. Svima je poznato da se ljudi redovito lakše naljute i izazovu sukobe kad su umorni, bolesni (tjelesno ili duševno) ili gladni. Mnoge supruge, primjerice, ako žele izbjeći sukob zbog problema o kojem žele razgovarati s mužem, ili ga žele udobrovoljiti za određenu uslugu, najprije mu dopuste da jede i da se odmori, a potom započinju razgovor. Gubitak bilo kojeg dobra, materijalnoga ili duhovnoga, gubitak drage osobe, različite nesreće predstavljaju nepovoljne okolnosti koje lako mogu prouzročiti sukob. Prijetnje

zbijske opasnosti ili ratne okolnosti mogući su izvor sukoba i dodatno opterećenje u postojećim sukobima.

Za neka ljudska ponašanja kažemo da su urođena, a za druga da su rezultat okolnosti odgoja kakav je imao dotični pojedinac. Bez obzira na odgovornost zbog stečenoga načina ponašanja, i *način ponašanja* također je mogući izvor sukoba. Tako, primjerice, ako netko po svojoj naravi ili pak po stečenom načinu ponašanja želi nadzirati druge, ili je pak neiskren i sebičan u svom odnosu prema ljudima, njegovo će ponašanje prije ili poslije biti uzrokom sukoba. Još snažniji pokretač sukoba su pokudno, zazorno, okrutno, rušilačko i nasilničko ponašanje te pokušaj manipuliranja drugim ljudima ili događajima.

6. *Svrha sukoba*

Na žalost, mnogi se međuljudski sukobi odvijaju s nakanom i pokušajem nanošenja uvrede ili nekog drugoga zla. Takav sudionik u sukobu snosi čudorednu odgovornost. Međutim, to ne može biti istinska svrha sukoba, koji je usmjeren na pokušaj otklanjanja problema koji su se pojavili u određenim međuljudskim odnosima. Svrha sukoba ne može biti ni pokušaj da se promijeni druga osoba, ili da druga osoba vidi stvari onako kako ih mi vidimo. Svrha sukoba je pružanje mogućnosti da se problemi iznesu na svjetlo dana.

U središtu uspješnog sukoba ili svađe nalazi se mogućnost da uočimo bol ili patnju u duši partnera, da uočimo njegove zakonite potrebe koje su neispunjene. Ta će nam spoznaja pomoći da izbjegavamo ono što bi mu iznova nanijelo bol. Istodobno, konfliktna situacija, ako to ne uspijevamo drukčije, omogućuje i nama da to isto izrazimo, pa i naš sugovornik može uskladiti svoje ponašanje sukladno našim potrebama, barem onoliko koliko mu je to moguće. Stoga možemo reći da se ne treba *prestati svađati* dok ne otkrijemo ono čime smo drugome nanijeli bol, ili dok ne uspijemo objasniti razloge zbog kojih smo se osjetili povrijeđenima.

7. *Suočavanje sa sukobom*

Suočiti se s konfliktom znači upravo to što sadrži sama riječ: *pogledati se oči u oči*. To u prvom redu znači *priznati da postoji problem*, priznati svoje raspoloženje, odnosno osjećaje, primjerice, ljutnje, povrijeđenosti, poniženosti, itd. Mnogi ljudi izbjegavaju priznati problem i svoje raspoloženje. Tako će netko tko je očito uzrujan i ljut, kad to primijeti, zanijekati povišenim glasom koji samo potvrđuje da je srdit. Usput će možda dodati da se nikad ne ljuti ili da ga ništa ne može naljutiti, što, naravno, ne odgovara istini.

Sukob treba prihvatiti. Povlačenje iz sukoba, unatoč svojoj pasivnosti, u svojoj je biti nasilno, jer to drugi doživljuju kao ignoriranje, odbacivanje i kaznu. Povlačenje iz sukoba odaje djetinji odnos prema problemima. Naime, djeca se u svojoj podređenosti i dubokoj emocionalnoj povrijeđenosti znaju povući. To im služi za obranu, ali često i za kažnjavanje onih koji su ih povrijedili.

Kad smo priznali problem, kad smo priznali svoje raspoloženje, odnosno osjećaje, i kad smo prihvatili sukob, ostaje nam da *promotrimo okolnosti*. Potrebno je vidjeti koji su vanjski uzroci ili povodi sukoba. Čini li moje ponašanje sukob još gorim ili je možda čak preprekom rješavanju nastalog sukoba? Štim se moj sugovornik ne može pomiriti? Ta ista pitanja potrebno je postaviti i o ponašanju sugovornika, ali se to ne smije upotrijebiti kao osuda.

Potrebno je *biti do kraja iskren sam sebi i vidjeti koji je dublji, odnosno temeljni uzrok sukoba*: koje od mojih potreba nisu ispunjene a koje nisam spomenuo? (Preko ovog pitanja ne smije se olako prijeći, jer, kako smo rekli, redovito se u sukobu radi o nekim nezadovoljenim potrebama.) To se isto pitanje mora postaviti o svom sugovorniku.

Na temelju zaključaka iz prethodnoga pitanja može se *vidjeti ozbiljnost predmeta sukoba i ozbiljnost samog sukoba*: ozbiljan »na život i smrt«, vrlo ozbiljan, ne baš tako ozbiljan, nevažan.

Potrebno je također vidjeti *je li naše ponašanje primjereno težini problema, odnosno stupnju ozbiljnosti samog sukoba*. Ako, primjerice, ne govorim s nekim što je uzeo moju olovku bez pitanja, moje je ponašanje neprimjereno stupnju ozbiljnosti sukoba: pretjerujem. Ako ja, naprotiv, čistim, pospremam, kuham, itd. za nekoga tko me neprestano zlostavlja i tuče, moje ponašanje je neprimjereno stupnju sukoba: reagiram puno blaže nego što stupanj sukoba zahtijeva. Toleriranje tjelesnoga ili duševnoga zlostavljanja ne može biti krepost ako postoji izlaz iz takvoga stanja.

Treba vidjeti *koliko dugo postoji problem, odnosno sukob*, a isto tako upitati se *što smo pokušali učiniti da se nastali sukob razriješi*. Moramo također vidjeti *je li još netko pogođen* našim sukobom i kakav učinak naš sukob ima na okolinu.

Izbjegavanje odgovornosti za nastali sukob ne pridonosi procesu njegova rješavanja, zapravo ga onemogućuje. Treba vidjeti koja je *svrha postojećega sukoba*. Pri tomu se ne smijemo olako zavaravati. Naime, ljudi nekada potiču sukob, podržavaju ga i obnavljaju jer time postižu brojne *popratne ciljeve*: privlače na sebe pozornost, sažaljenje, izbjegavaju odgovornost, zadovoljavaju potrebu da se pokažu kao žrtve ili čak da budu kažnjeni; izbjegavaju blizinu s nekim tko im je nesimpatičan ili mu je potrebna njihova pomoć, itd.

8. Najbolje rješenje u slučajevima gdje nema izgleda za poželjno rješenje

Bez izvanjske pomoći, tj. bez posrednika, ne mogu biti riješeni sukobi u kojima jedna ili više strana:

- nije čee svaku odgovornost za nastali sukob ili krivnju prebacuje isključivo na drugoga;
- kad ne mogu priznati i imenovati svoje osjećaje;
- kad ne mogu slušati bez prekidanja;
- kad iskrivljuju ili manipuliraju s onim što njihov sugovornik kaže;

- kad imaju vidljive znakove ozbiljne depresivnosti, straha, prisilnih misli, kad se neuračunljivo ponašaju;
- kad su u pijanom stanju ili pod utjecajem narkotika.

Zbog prisutnih snažnih osjećaja korisno je pri rješavanju sukoba u proces uključiti *posrednika*, kako je to poznato u različitim političkim ili ratnim sukobima. O izboru te osobe moraju se suglasiti sudionici u sukobu. Mirovni posrednik nije samo neutralna strana, nego puno više od toga. On također mora vjerovati da postoji rješenje prihvatljivo za obje strane, i da ga sudionici sukoba sami mogu naći. Mirovni posrednik ne predlaže rješenja nego priprema ozračje da se sudionici sukoba mogu susresti. Zatim svojom vještinom vođenja razgovora pomaže da se osobe u sukobu počnu slušati i razumijevati, te da oblikuju pravila po kojima će se u tijeku razgovora ponašati.

Kad se uspostavi razgovor, obično se problemu može dati *ново*, tj. pravo ime. Sudionici na kraju zajedno odlučuju o najprihvatljivijem rješenju, makar katkad i privremenom. Kad se sukob riješi, ili već nakon uspostavljanja komunikacije i suradništva između strana u sukobu, dobar se posrednik povlači. Bog, koji poznaje srce svakoga čovjeka, njegove potrebe i strahove, može uvijek biti posviješten kao posrednik u razmiricama.

Lijepi primjere ljudskog posredovanja nalazimo i u Bibliji. Tako, primjerice, Jonatanovo zauzimanje da spasi Davida koga je Šaul htio ubiti (1 Sam 19,1–7), Abigajilino posredovanje između njezinog muža Nabala i Davida (1 Sam 25,1–35), Esterino zauzimanje za svoj narod kod kralja Hamana (Es 7,1–7).

Ako pak prevlada uvjerenje da za određeni problem nema rješenja, bolje je pokušati tražiti način kako živjeti s problemom nego vječito rasipati energiju. U tom slučaju moramo biti osvjedočeni da je to *najbolje rješenje*. Odluku za takvo rješenje donosimo svjesno. Odlučujemo da se nećemo tužiti na postojeći problem. Takva odluka isključuje svako ogovaranje, sve negativne komentare, svaku osudu. Moramo također odlučiti da se nećemo samosažalijevati, tj. da nećemo preuzeti ulogu »mučenika«. Potrebno je isključiti svaki svjesni plan ili napor da bismo riješili problem. Prihvaćamo činjenicu da se stanje neće promijeniti. Poželjno je izraditi popis *strategija* koje će nam pomoći da umanjimo patnju i da s problemom živimo.

9. »Pravila« za uspješne sukobe

Da bi sukob služio izgradnji i poboljšanju međuljudskih odnosa, potrebno je usvojiti određena pravila ponašanja u skladu s prethodim tekstovima. Kao svojevrsni sažetak, navest ćemo nekoliko »pravila« koja sukobe mogu učiniti pozitivnima.

1. U sukobu se bori *za* odnos, a ne *protiv* partnera. Ako je motiv sukoba borba za dobre međuljudske odnose s osobom s kojom smo u sukobu, takav sukob mora imati dobre rezultate. Moramo izbjegavati sukobe koji bi kao motiv imali borbu protiv osobe s kojom smo u sukobu, jer takvi sukobi vode uništa-

vanju međuljudskih odnosa. Drugim riječima, treba se sukobiti s nastalim problemima, i to posve konkretnim, a ne s osobom. Umjesto da, od straha od sukoba, pustimo da naš odnos s pojedinim osobama umire, bolje se *boriti* za taj odnos, i uz rizik da dođe do sukoba. Borba jedne osobe protiv druge razlikuje se kao nebo od zemlje od pojedinačne ili zajedničke borbe za njihov dobar odnos.

2. Drži se glavnog predmeta razmirice. Ne pozivaj se na stare sukobe ili uvrede i ne unosi nove predmete. To isto zahtijevaj od svoga partnera. Puno predmeta u sukobu otežava mogućnost pozitivnog rješenja.

3. Nemoj optuživati partnera, već govori o svojim osjećajima; primjerice, osjećaju da si napušten, omalovažen, nedovoljno priznat, ponižen, itd. Pokušaj pronaći najprikladnije ime za ono što osjećaš. Pri tom budi posve konkretan. Nemoj uopćavati problem. Nemoj, primjerice, reći da *svi kažu* ono što i ti osjećaš, ili da nešto *uvijek* ili *nikada* doživljuješ od svog partnera. Nemoj se pozivati na druge da bi *dotukao* svoga partnera. Jednako tako nazivanje nekoga histeričnim, glupim, sebičnim, itd., otežava sam tijekom razmirice i njezin dobar ishod.

4. Onome s kojim si u razmirici ili svađi ostavi pravo i daj mu prigodu da *ispravi* tvoje osjećaje, odnosno da kaže što je on mislio kad je rekao ili učinio ono što je tebe povrijedilo. Izreci svoje doživljaje, ali znaj da tvoje pretpostavke, na temelju kojih si stekao svoje doživljaje, ne moraju biti uvijek ispravne. Primjerice, ukoliko netko s tobom duže vremena ne razgovara, možeš pomisliti da je na tebe ljut ili da te izbjegava. Međutim, isto tako može biti da ga nešto drugo tišti što nema veze s tobom. Sjeti se da i ti imaš takvih trenutaka.

5. Govori što jasnije i kraće. Pruži dovoljno vremena svom partneru da govori. Slušaj ga bez prekidanja i upadica. Dok on govori nemoj *smišljati* odgovor, već pažljivo slušaj da bi što bolje shvatio razloge njegovu raspoloženju. Izbjegavaj prosuđivanje, optužbe i napadaje. Izbjegavaj davati savjete.

6. Govori ne samo o svojim negativnim osjećajima, već i o pozitivnim. Nemoj olako misliti da nema ništa pozitivnoga što bi mogao reći o nekoj osobi. Uzmi vremena za to i iznenadit ćeš se koliko dobra ima koje uopće nisi vidio, ili si promatrao kao nešto što se razumije samo po sebi.

7. Govori prirodno, polako. Brz govor povećava napetost. Svjesno nastoj usporiti govor. Ne govori visokim tonom. Visok i kreštav ton djeluje napadački. Posveti pozornost laganom i dubokom disanju. Tako ćeš se osjećati lagodnije, i imat ćeš veći nadzor nad sobom. Uvijek zadrži vidljivi kontakt s osobom s kojom si u sukobu, tj. gledaj je u oči. Govori o tome kako si se osjećao prije, za vrijeme i poslije razmirice. Ako se osjećaš bolje i to kažeš, to će situaciju učiniti opuštenijom. Ako, naprotiv, osjećaš da počinješ zauzimati obrambeni stav, reci to.

8. Ako osjećaš da, primjerice, zbog umora, nisi spreman na razgovor, reci da razgovor ne izbjegavaš nego zamoli da ga odgodite. Ako tijekom sukoba osjetiš da je situacija uzavrela, predloži da razgovor nastavite drugi put. Odredite točno vrijeme kad ćete nastaviti razgovor.

9. Prije nego se razidete pokušajte donijeti neke zajedničke odluke u svezi budućeg ponašanja i djelovanja. Vidite je li problem rješiv ili nije. Bi li se problem mogao riješiti uz pomoć posrednika? Možete li se dogovoriti o posredniku? Ako je problem nerješiv, kako izbjeći nove i možda još veće probleme?

10. Ne zaboravi da u sukobu, koji je motiviran borbom za dobar odnos, ne postoji *pobjednik*. Naime, koji god partner *pobijedi*, međuljudski odnos ostaje *porazen*. Odnos treba biti *pobjednik*. I na kraju zahvali drugoj osobi za to što te saslušala i što je iznijela svoje osjećaje i svoje viđenje nastalog sukoba.

10. *Transcendentalni izvor mira*

Pri pisanju ovog teksta odlučio sam se za pretežno »negativni« pristup. Ali sve što je rečeno o izvorima nemira ili sukoba, mijenjanjem predznaka postaje izvorom mira. Za ovaj sam se pristup odlučio zbog toga što je predavanje upućeno religioznim osobama koje se nisu naviknule kritički odnositi prema svom vjerskom ponašanju i uvjerenjima. Time religiozni sadržaji u izgradnji mira u obiteljima ne gube na značenju. Naprotiv, vjerujemo, zajedno s Ivanom Pavlom II., da dobro mira »ima svoj zadnji temelj u Božjem srcu«. Kršćanstvo ima odrednicu »vječnog mira« u Bogu.

Čovjekov mir ne ovisi samo o miru sa sobom, s bližnjim i s okolišem. Čovjek prije svega mora biti u miru s Bogom. Čovjek može imati mir ukoliko participira na miru Stvoritelja. Taj ga mir uvodi u dinamički proces smanjivanja nasilja i uvećavanja ljubavi u svijetu. Glavna je značajka Isusova programa »evangelium pacis«, radosna vijest mira (Ef 6,15). Mir je personificiran u Isusu Kristu (Ef 2,14). Međutim, Isusov govor o miru nije jednoznačan, on se čak doima proturječnim. Promotrimo na nekoliko primjera tu formalnu proturječnost Isusova govora o miru i međuljudskim odnosima

10.1. »Tko ne mrzi svoga oca i majku...« (Lk 14,25) ili: protiv uvjetne ljubavi

»Dođe li tko k meni a ne mrzi svoga oca i majku, ženu i djecu, braću i sestre, pa i sam svoj život, ne može biti moj učenik« (Lk 14,25: prijevod: Duda–Fućak). Te je riječi izrekao Isus, a zapisao sv. Luka evanđelist. Upravo zato što je Isus rekao te riječi, one zbunjuju. Zbunjuju stoga što je Isus uvijek pozivao na ljubav. Čak je rekao: »Ljubite neprijatelje svoje i činite dobro onima koji vas mrze.« Dapače, sve je zapovijedi sveo na jednu jedinu zapovijed, zapovijed ljubavi. Čini se da su te Isusove riječi u suprotnosti i s četvrtom Božjom zapovijedi: »Poštuj oca i majku da dugo živiš i da ti bude dobro na zemlji.« Znači li to da je Krist tu zapovijed poništio rekavši: »Dođe li tko k meni a ne mrzi oca i majku (...), ne može biti moj učenik«?

Ima li Krist pravo biti toliko sebičan da našu ljubav prema sebi uvjetuje mržnjom prema onima koji su nam najdraži: otac, majka, žena, muž, djeca, braća, sestre. Dapače, on traži da mrzimo i sami sebe da bismo mogli njega

voljeti. Nije li bolesna ta njegova ljubav prema nama i njegova potreba za našom ljubavlju prema njemu?

Da bismo mogli otkriti pravi smisao tih Isusovih riječi, potrebno je promotriti kontekst u kojem su napisane. One su nastavak i završetak čitavog niza oštrih riječi kojima evanđelist Luka uvjetuje nasljedovanje Krista. Tako, primjerice, kaže da se na uska vrata ulazi u Kraljevstvo Božje, da će prvi biti posljednji a posljednji prvi, da Isus nije došao donijeti mir nego mač, da je došao baciti oganj na zemlju, pa što drugo želi nego da plane, itd. Luka piše svoje Evanđelje u vrijeme između 80–tih i 90–tih godina. Vrijeme je to kad se kršćanske zajednice omasovljuju, kad evanđeoske vrednote »pojeftinjaju«. Brojni su se ljudi krstili, formalno postali kršćanima, a nisu živjeli kršćanski. U takvim okolnostima sv. Luka navodi te Isusove riječi kao upozorenje. Znači da te riječi nije uputio onima koji ne žele prihvatiti evanđelje, koji odbacuju Krista, već onima koji kažu da su ga prihvatili, ali ne žive dosljedno Kristovu evanđelju. Riječi nisu upućene niti samo onima koji su pozvani u duhovni stalež. Uvjet da možemo slijediti Isusa jest sloboda.

Hoćemo li reći da Isus zapravo tako nije mislio? Nema potrebe »braniti« Isusa. On je to rekao i zacijelo zna zašto je to rekao. On je rekao da treba mrziti i oca i majku, i muža i ženu, i braću i sestre, pa i sam svoj život da bismo mogli biti njegovim učenicima. Ostaje pitanje kakav je to oblik mržnje koji vodi do ljubavi.

Isus je svakog čovjeka promatrao kao biser koji je Bog stvorio. Malo tko sebe vidi Božjim očima, malo tko sebe vidi kao biser. Taj je biser često skriven kao što je skriven biser u školjki. Postoje mnogi oklopi koji skrivaju taj biser. Isus nam je htio pomoći da se oslobodimo svih oklopa. Zato je napadao svećenike i farizeje koji su »narodu navaljivali breme koje ni sami nisu mogli nositi«. Zato je oslobađao grešnike od tereta grijeha. Zato se družio s prezrenima: s carinicima, grešnicima, s gubavcima, sa ženama koje su uvelike bile zapostavljane u tadašnjem židovskom društvu. Htio je osloboditi ljude, htio im je pomoći da sebe otkriju kao biser. Isus je znao da i oni koji se vole mogu jedni drugima nametnuti terete koji skrivaju onaj biser koji je Bog u njima stvorio i kako je teško osloboditi taj biser da bi svaki od nas bio jedinstven, neponovljiv. Samo takve, zrele osobe, osobe koje odgovorno znaju tko su i što Isus prima za svoje učenike. Isus je volio djecu, ali ne može prihvatiti »djetinjaste«, one koji čitav život ostanu ovisni o roditeljima kao djeca. Isus im je htio pomoći da sazrijevaju i rastu u ono za što ih je Bog stvorio.

Rast u zrelu ljudsku osobu često je popraćen mukom, bolima i šokom. To su novi bolovi rađanja: bolovi majke i šok djeteta koje je izgubilo skrovitost majčine utrobe i našlo se u praznom prostoru. Zbog porođajnih bolova žena ne može odustati od donošenja djeteta na ovaj svijet. Ne može odustati od rađanja niti zato da bi sačuvala dijete od šoka koji doživi kad se nađe izvan majčine utrobe. Isto se tako zbog bolova sazrijevanja ne može odustati od procesa sazrijevanja, od rađanja zrele osobe u svakom pogledu. Ne može se odustati od

procesa sazrijevanja zbog šoka samostalnosti, zbog šoka preuzete odgovornosti. Taj proces sazrijevanja nekada će biti tako bolan i mučan da će se doimati kao da dijete mrzi svoje roditelje, da ih prezire i da zato od njih želi otići, da se zato želi osamostaliti. Nekada će dijete doživjeti da ga roditelji mrze zbog njegove želje da se osamostali. To je bolan proces.

Tu dolazimo do odlučujućeg pitanja: Je li pred Bogom dopušteno cijeloga života ostati dijete i koja je cijena koju moramo platiti za slobodu, za mogućnost sazrijevanja u vlastitu sliku? Je li moguće biti Kristov učenik a u isto vrijeme biti nezreo čovjek? Visoka je cijena koju čovjek treba platiti za svoju slobodu – zbog nje i oni najdraži mogu doživjeti da ih mrzimo.

Znamo da je redovito istina da roditelji vole svoju djecu i da djeca vole svoje roditelje. Ali »rastanak« je težak. Djeca se moraju osamostaliti, odrasti, »obračunati« s roditeljima. Ima slučajeva u kojima djeca ne žele »odrasti«, žele na neki način vječito ostati djeca jer ne žele preuzeti odgovornost života na sebe. U takvim slučajevima roditelji moraju učiti svoju djecu da se moraju osamostaliti. Moraju im pomoći da preuzimaju odgovornost na sebe da bi jednog dana mogli biti posve neovisni. To su roditelji dužni učiniti i onda ako bi djeca to doživjela kao pokušaj roditelja da ih se riješe jer ih mrze. Roditelji ne smiju ništa učiniti za svoju djecu što mogu učiniti sama djeca. Zbog nepoštivanja tog načela događaju se strašne katastrofe. Roditelji, primjerice, misle da moraju sve osigurati svojoj djeci: kuću, ušteđevinu, auto, posao. Mnogi to, na žalost, i čine. Mnogi stoga doslovno onesposobe svoju djecu, učine ih bogaljkama za život. Djeca se nizašto ne moraju brinuti. Budući da im je sve osigurano, oni ne smatraju potrebnim niti da uče ili bilo što rade. A kako imaju sve, onda pokušavaju imati još više od života. To »više« pokušavaju tražiti u maglovitim stanjima alkohola ili droge. Drugi pak neodgovorno se služeći onim što nisu zaradili nego su nezasluzeno dobili od roditelja, primjerice, motorkotač ili auto, u svojoj neodgovornosti stradaju: postaju invalidima ili smrtno stradaju. I tako se događaju velike tragedije zbog bolesne ljubavi, zbog straha da se ne bi činilo da jedni druge mrze. Među duševnim bolesnicima puno je više žrtava pretjerane brige, posesivne ili uvjetovane ljubavi nego žrtava nebrige.

Slične se tragedije događaju među zaručnicima i bračnim partnerima. Često se čuje da jedan partner kaže drugom: Ja bez tebe ne mogu živjeti. Ja bih se bez tebe ubio (ubila). Je li moguće čitav život »nositi« nekoga tko je toliko nesamostalan da bez nas ne bi mogao ili htio živjeti?! To da netko bez nas ne bi želio živjeti može nam se činiti privlačnim, može nam laskati. Međutim, često se tu krije nezrelost, djetinjasta nesamostalnost, nesposobnost da dotična osoba »uzme« život u svoje ruke, jer svakom je dovoljno tereta vlastitoga života. Teško netko može sam nositi ta dva tereta. Nositi će ih onda kada to uistinu mora, kad njegov partner, primjerice, oboli. U protivnom, pametnije je odbiti takvu »veliku ljubav« koja bez nas ne može živjeti. Bolje ju je odbiti pa makar ta »velika ljubav« doživjela da je mrzimo. Nitko tko nije sposoban vladati vlastitim životom, nije sposoban za zajednički život.

Očito je da Isusov govor o mržnji oca, majke, žene, muža, djece, brata, sestre ne ide za tim da poruši te odnose nego da ih učvrsti, da ih ojača, da omogućí da se oni stvarno vole, jer ljubiti je moguće samo u slobodi i zbog slobode. Stoga svakom pokušaju »zarobljavanja« treba reći *ne*, kaže Isus, pa makar to bilo proglašeno mržnjom. Bolesnu ljubav treba liječiti, ako ničim drugim, onda »zdravom mržnjom«.

Isus želi da idemo za njim kao osobe koje su slobodno i odgovorno izabrale put vlastite zrelosti i vlastite odgovornosti. Naravno da je to svojevrsni križ koji moramo nositi na putu prema samima sebi. Na tom putu prati nas osjećaj nesigurnosti, umora, zdvajanja. Ali taj je put istodobno početak čudesnog otkrića, početak spoznaje koliko smo u sebi bogati, koliko mogućnosti u nama ima i što sve u sebi možemo otkriti i razviti samo ako se usudimo.

Nema nikakve zamjene za ono najdragocjenije u ovom svijetu: nema zamjene za čovjeka koji se odvaži živjeti. Ta odvažnost za život, za razvoj vlastitog života, krepost je vlastitog mišljenja, vlastitog stava. Tu krepost doduše ne nalazimo na popisu kršćanskih kreposti, ali je ona možda u najvećoj mjeri božanska, tj. od Boga, jer ta krepost razvija ono što je Bog stvaranjem započeo: razvija čovjeka. Postoji neotuđiva odgovornost za ono što jesmo. Tu odgovornost ne možemo prenijeti ni na koga. Tu odgovornost nitko za nas ne može preuzeti.

Kaže se da šumu čine stabla – svako na svom mjestu. Mi bismo trebali učiti od stabala, od njihove neovisnosti i slobode da stoje na svom mjestu. Bez pojedinačnih stabala – nema šume. Bez zrelih osoba – nema dobrih zaručnika. Bez zrelih bračnih partnera – nema dobra braka. Bez zrele braće i sestara – nema dobrih rodbinskih veza. Bez zrelih roditelja – nema zrele obitelji. Bez »zdrave mržnje« – nema ni zdrave ljubavi.

10.2. Ne želim biti onakav kakvog ste me vi zamislili: pitanje poslušnosti (Mk 3,20–21; Lk 4,16–22; Mt 12,22–32)

»Isus dođe kući (u Nazaret). Opet se skupi toliko mnoštvo da nisu mogli ni jesti. Čuvši to, dođoše njegovi da ga obuzdaju (da ga se domognu, uhite), jer se govorilo: 'Izvan sebe je!' (poludio je)«. Isus je od jednog dijela naroda prihvaćen kao čudotvorac, kao prorok. Međutim, drugi ga vide kao onog koji nastupa u ime đavolskoga poglavice. Počelo se govoriti da je izvan sebe, tj. da je poludio. Obzir je rodbini iznimno važan. Žele spriječiti tu sramotu. Isus očito odbija živjeti tako da bude definiran po vlastitoj obitelji. Zato ga rodbina doživljava kao onog koji onečišćuje vlastito gnijezdo. To neprilagođivanje rađa sukobom.

»I dođe u Nazaret, gdje bijaše othranjen. I uđe po svom običaju na dan subotni u sinagogu te ustane čitati. Pruže mu knjigu proroka Izaije. On razvije knjigu i nađe mjesto gdje stoji napisano: Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza. On me posla blagovjesnikom biti siromasima, proglasiti sužnjima

oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje. Tada savi knjigu, vrati je poslužitelju i sjede. Oči sviju u sinagogi bijahu uprte u njega. On im progovori: 'Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima. I svi su mu povlađivali i divili se milini riječi koje su tekle iz njegovih usta. Govorahu: Nije li ovo sin Josipov?«

Tamo gdje je bio dijete, Isus se pokazuje kao odrastao čovjek. Tamo treba biti prepoznat i prihvaćen kao odrastao. Tu samosvijest Isus crpe iz spoznaje da je Duh Gospodnji na njemu. Duh Gospodnji daje čovjeku njegovu nepovnljivost, jedinstvenost. Mnogstvo se čudi jer ga pozna kao »sina Josipova«.

Drugi često sebi svojataju pravo da nas poznaju bolje od nas samih. Roditelji su oni koji na to najviše polažu pravo. I kad se rodi potreba da ne budemo onakvi kakve nas oni »poznaju«, rađa se nasilje, ucjenjivanje, optužbe. Međutim, ne biti kao roditelj niti onakav kakvog nas roditelji »poznaju«, čovjekovo je zakonito pravo jer je vođen Duhom Gospodnjim.

Na žalost, ipak se često dogodi da se u toj borbi za neovisnost samo zamijeni mjesto ovisnosti. Oni koji izbore neovisnost o roditeljima često se daju definirati po skupini ili prijateljima s kojima se poistovjećuju. Neki padnu u ovisnost alkohola, droge i slično. Potom se čuje onaj pobjedonosni roditeljski usklik: »Znali smo mi to. Govorili smo ti.« To je u službi pobuđivanja osjećaja krivnje kojom se drugi ponovno pokušava učiniti ovisnim.

Isus se često ističe kao primjer poslušnosti. No, ovo je primjer koji jasno pokazuje da se nije podvrgnuo volji rodbine. I unatoč tome nije prekršio četvrtu Božju zapovijed poštivanja roditelja.

Ovisnost o drugome u čovjeku pothranjuje potrebu naklonosti i priznanja. Bez toga se ovisni ljudi ne osjećaju vrijednima. Takvi odnosi rađaju depresivnim stanjima. Depresivna stanja rezultiraju iznenadnim, naglim i neprimjerenim izljevima bijesa. Takva stanja mogu zahvatiti i šire društvo.

Mnogim je ljudima dolazak kući, koliko god bila snažna potreba za tim, opterećenje jer očekuje poznata predbacivanja od roditelja: »Jesi li ti zaboravio gdje si se rodio?« »Tebi nije ni briga kako mi živimo.« »Zaboravio si svoje roditelje.« »Raspustio si djecu.« »Samo se truješ tim cigaretama.« Takvi često pođu roditeljskoj kući s nakanom da se suprotstave takvim predbacivanjima. Međutim, obeshrabri ih majčina radost što su ipak došli ili njezino tužno lice koje vapi da se vidi kao žrtva ili pak prijekorna šutnja. Tako se odlazak od roditeljske kuće vidi prijeko potrebnim, ali se mnogima nikada ne dogodi.

Isus nam je ipak ohrabrenje za takav korak. Njemu nisu bila dovoljna niti čudesa koja je činio da opravda takav korak. Opravdanost takvog koraka rijetko se može dokazati, ali ga ipak treba učiniti. Međutim, sama spoznaja da nismo kao naši roditelji, ne stvara spoznaju o tome tko zaista jesmo. Izgradnja takve spoznaje životna je zadaća. Ona je zaista teška, zato mnoga djeca cijeloga života ostaju poslušna roditeljskom zagrljaju ostajući čitav život djetetom ili pak djetinjastim.